

zda tvorba je pouze odrazem doby, či zda naopak má tvořit hodnoty tam, kde doba klopýtavě dožívá!). Směrodatný je i vztah mladé generace k životu erotickému a jiné věci.

Pokud jsem mohl vyzkoumat předpoklady, průvodní znaky a rezultanty, můj soud o duchovním obsahu generace (jak jej chápu) je záporný. Nejsme zatím snad ani generací v tvůrčím smyslu. Natož abychom měli duchový obsah.

(Host 6, č. 4, leden 1927)

Karel Teige: PŘEDNÁŠKA ILJI ERENBURGA V PRAZE ČILI KONSTRUKTIVISMUS A ROMANTISMUS

Ilja Erenburg byl jedním z nejvýznačnějších mluvčích konstruktivismu. Jeho kniha *A BCE TAKI OHA BEPTITCEJA* (A přece se točí!), napsaná r. 1921 a vydaná počátkem r. 1922, vyslovila první stručně, živě a přesvědčivě krédo konstruktivismu. Erenburgovy články v tuto knihu shrnuté byly jakýmsi teoretickým, estetickým a kritickým žurnalismem, vyznačovaly se úhrnným pohledem na situaci moderní kulturní tvorby a práce, prosty estétství a suchopárnosti. Erenburg dovede formulovat svěže a přímo, tak vzácně neliterárně a neliterátsky své umělecké názory, neštrobeně, radikálně a srozumitelně. Tato kniha byla jakousi vojenskou přehlídkou moderních tendencí a podařilo se jí s průbojnou důrazností formulovat až do stručnosti aforismu a hesla některé principy konstruktivismu. Jeho definice: „Umění je utváření předmětů“ nebo „Nové umění přestane býti uměním“ byly často z našich stran citovány. A všude tam, kde vykládá, analyzuje a odůvodňuje konstruktivismus, jenž se zrodil z kolektivní práce moderních autorů porevolučního, sovětského Ruska, ukazuje, jak moderní směry, a především konstruktivismus, jsou úzce spjaty se společenskou, hospodářskou a výrobní přeměnou, kterou provádí ruská Říjnová revoluce; konstatuje, že po stránce sociologické stylytovorné účinky konstruktivismu jsou podmíněny novou sociální reorganizací a konsolidací. Dnes však vzdálil se Erenburg od názorů, které v oné knize

hlásal. Když přednášel r. 1923 v Praze jako host Devětsilu, neshodoval se již zcela se svou knihou. Pak, v r. 1924, pořádal v SSSR senzační cyklus přednášek, kde prohlašoval konec a fiasko konstruktivismu a „návrat k umění“. Změnu svého názoru odůvodňoval tím, že „země se přece točí“ a zatím se otočila už tak daleko od konstruktivismu, který podle Erenburga byl jen slohem a výrazem nejvypjatější revoluční vlny sovětské, cosi jako directoire ve Francouzské revoluci. Majakovskij napsal tehdy polemiku proti Erenburgovu renegátství a zálibě v paséismu, vtipně nazvanou Erenburg se přece točí. Vidí-li Erenburgova kritika tu a tam skutečně oprávněně nelogické výstřelky některých ruských konstruktivistů, není nicméně oprávněna prohlašovat, že by konstruktivismus byl již jen nelogickým výstřelkem. Erenburg, jenž znovu bere v ochranu proti konstruktivistům někdejší formy „umění“, upadá sám v opačnou krajnost. Rehabilitovat umění se sotva podaří tomu, kdo napsal, že nové umění přestane být uměním. Erenburg říká, že onu svou větu nemyslí jako princip, ale snad jako bonmot. Byla však pravdivější, než předpokládal. Slovo „umění“, neblahá vymoženost evropské kultury, neříká nám dnes niče. Právě tak ovšem nemohlo se podařit likvidovat dosavadní umění autorům, kteří psali verše o tom, že už se nemají psát verše a malovat obrazy, aby dokázali, že malířství je mrtvo. Kdo potíral umění uměním, vydával se všanc, že naposled zvítězí „umění“. A to je Erenburgův případ, ale to není případ konstruktivismu. Prohlašovat dnes konstruktivismus za překonaný je artistní módou, senzacechtivostí, ale neodpovídá to pravdě. Konstruktivismus znamená v zásadě popření romantického pojmu umění ve jménu věcné, racionální, sociálně vědomé vědecké práce, popření formalismu ve jménu funkcionalismu a elementární tvorby. A tato zásadní vymoženost, ukázkující a stylotvorná síla a revolučnost konstruktivismu, jenž pravděpodobně přestal již být módou, dernier cri uměleckého světa, aby se solidně a konsekventně uskutečňoval po dlouhá desetiletí, nemůže být zmenšena a zdiskreditována

žádným nedorozuměním, jímž je Erenburgova konverze k romantismu. Letos v únoru uspořádalo Osvobozené divadlo Erenburgovu přednášku, a tam vyslovil Erenburg již své vyznání nového romantismu, jenž podle jeho mínění přišel prý po konstruktivismu a zrodil se z konstruktivismu. Erenburg vydává současně v Moskvě novou knihu esejí Wertherovy slzy a bílé uhlí, jež demontují úplně někdejší A přece se točí! Erenburg konstatuje, že již v konstruktivismu jsou zjevné určité tendence romantické. Ony romantické elementy, které v prvotním období konstruktivismu jsou skutečně patrné, jsou jakousi jeho „dětskou nemocí“, evidentním dědictvím futurismu, jehož povaha je otevřeně romantická. Apoteóza stroje, kterou prohlašoval van de Velde a později Marinetti a všichni futuristé, je povahy romantické. Avšak ne romantický mašínismus a „mécanomanie“, ale „leçon de la machine“ je směřodatné konstruktivnímu duchu. Příznaky zrodu nového romantismu vidí Erenburg všude tam, kde my shledáváme toliko faux pas moderního ducha. Proto, že Le Corbusier vrací se v kolonii Frugés u Bordeaux k artistické koncepci architektury, proto, že Picasso vrací se k tradičním způsobům malířství imitativní podstaty, proto, že Mejerchold hraje Ostrovského a Gogola, proto, že ve francouzských surrealistech, u Aragona a právě tak u některých nových básníků ruských, jako u Pasternaka a Babela, jsou patrné určité charakteristické rysy romantiky, neznamená to ještě, že by nový romantismus přišel vystřídat konstruktivismus. Erenburg nepředstavuje si nový romantismus, jenž se rodí dnes prý v Moskvě i v Paříži, ve formách archaických. Zjevy nového romantismu, mimo umění i v životě, jsou prý: Chaplin, Bakerová, džez, kronika sebevražd, křížovky; romantismus je prý celistvý vesmír, ne zvětšená fragmentární fotografie. Vesmír podřízený vůli člověka-tvůrce, vesmír o jiných proporcích a jiných zákonech, v němž chceme létat ne jako aviatik, ale jako Ikaros. V době, která zažila druhou potopu světa, válku a sociální revoluci, šílenství strojů, je romantismus prý lidskou a sociální nezbytností. Nelze přece, podotýká

Erenburg, nahradit člověka mechanickou loutkou. Vědecká organizace práce, kterou provádí moskevský CIT (Centrální ústav práce), nevypudila prý dosud hvězdy a modrou oblohu. Je prý třeba ocenit techniku, ale zároveň rehabilitovat a na stupnici lidských hodnot povýšit hierarchicky výše umění. Konstruktivní práce je podle Erenburga pouhým předpokladem. Podle Erenburga konstruktivismus = komunismus. Člověk sám o sobě jako nejvyšší hodnota kultury a civilizace prostě předpokládá, aby společnost byla spravedlivě organizována a zajišťovala blahobyt bez vykořisťování (= komunismus), aby způsoby výroby byly co nejhospodárnější, nejefektivnější a zaručovaly člověku dokonalé bydlení, komfort, pohodlné cestování (= konstruktivismus) — to je pro lidskou myšlenku předpokladem i tenkrát, je-li to dosud nedosaženým cílem společenské práce. Ale lidské hodnoty prý začínají teprve tam, kde hodnoty praktického racionalismu končí. A tak nová přednáška Erenburgova v Praze a nová kniha vycházející v Moskvě jsou na rozdíl od někdejších výzev k věčnosti a racionalismu, jež byly obsaženy v A přece se točí! spíše cosi jako l'education sentimentale. Erenburgův blud romantismu, právě tak jako dočasné artistní extempore Le Corbusierovo, právě tak jako naturalistické extempore Picassovo nemění nic na logickém vývoji konstruktivismu. A dnes je nutno hájit knihu A přece se točí!, jež byla prvním manifestem konstruktivismu, i proti samotnému Erenburgovi a jeho romanticko-sentimentálním náladám.

(Stavba 5, č. 9, březen 1927)

František Götz:
CESTY KE KONSTRUKTIVNÍMU REALISMU
V NOVÉ POEZII

Tyto poznámky mají vystihnout v nejhrubších obrysech atmosféru, jež se vytváří v nové světové poezii a jež se uplatňuje stále silněji i u nás. Může být spor o to, má-li to vůbec smysl sledovat neustálé výchvěvy evropského ovzduší, jak se uplatňují v umění: je jich totiž v poslední době tolik, že až unavují. Nám však tu běží o věci nejpodstatnější. Ne o náhodné výchvěvy, nýbrž o psychologii nového evropského života duchovního. Není tu možno mluvit o shonu za poslední módou. Generace zraje. Období apercepční, kdy generace byla žíznivou buňkou sající odevšad duchovní živiny, už minulo. Generace zahrnula velký okruh nových životních faktů, vypracovala si systém nových vztahů k základním skutečnostem světového života, jakož i nový svět obrazový a nové podvědomí formální. Dnes jde především o to, aby ten nový svět generací objevený byl plně vytěžen, zrealněn, zhmotněn v hodnotných dílech, jež by zůstala. Všechna teorie, jež nasměřuje k tomuto cíli, je zbytečná. A všechna kritika, jež má jiné záměry, je škodlivá. Teorie a kritika mají sloužit na tomto velkém generačním díle, ujasňovat jeho předpoklady, zkoumat jeho cesty a hodnotit spravedlivě jeho výsledky. Ničím jiným nechce být těchto několik poznámek.